

IDEALUL MARII UNIRII

O istorie a literaturii române văzută prin evenimente sau ordonată pe anumite idei fundamentale (așa numitele „*idei în mers*”), ce-au animat-o dintotdeauna, ar fi numai interesantă, la modul ilustrativ, dar chiar necesară, de vreme ce cronologia culturalicește istoricistă a fenomenelor investigate are, mai peste tot, o legitimă substrucție de continuitate spirituală și ideologică. E, în alți termeni, vorba de acele linii de înaintare ortogenetică, ușor recognoscibile în straturile de profunzime, și care au făcut posibilă *concepția organicistă* a domeniului exprimată atât de limpede de N. Iorga sau G. Călinescu.

Cu siguranță că, într-o astfel de carte, *epoca Marii Uniri* ar însemna unul din acele capitole esențiale, în a cărui matcă s-ar aduna năzuința de veacuri a cărturarului român, privind ideea unității naționale, dar și aspirația multiseculară a poporului nostru pentru libertate socială și independență națională.

1 DECEMBRIE 1918 este actul legitim al unei voințe unanime, exemplificând o lăuntrică năzuință, adică acea conștiință de veacuri a unității de neam, limbă, teritoriu, tradiții, aspirații... Căci de o *unitate de simțire și cuget românesc* putem vorbi dintr-un început, mărturie fiindu-ne mai întâi tradiția orală de pe ambele versante ale Carpaților. Nu altfel simțiră cnezii și voievozii români și pe aceleași dimensiuni se întemeiază cele trei provincii istorice, separate vremelnic, în ciuda indisolubilei unități etnice. Acest *pluralism statal* vremelnic nu era caracteristic numai evului mediu românesc, dacă avem în vedere principatele și ducatele franceze sau chiar cnezatele ruse...

Reconstituirea statului unitar pe temeliiile vetrei strămoșești reprezintă ideea directoare a intelectualității progresiste și a scriitorimii române dintotdeauna.

Mai întâi trebuie amintite unele încercări, în *Dacia antică*, de unificare a triburilor geto-dace din Carpați și Câmpia Română, într-un stat dac centralizat puternic. Acest efort, concretizat uneori, mai ales sub regele Burebista, a fost spulberat, timp de mai bine de o mie de ani de o istorie vitregă, căci, aflată în calea migrațiilor barbare, acea Dacie regalistă și, mai ales, Dacia Traiană și-au amânat mereu idealul unificării teritoriale depline. Acest IDEAL nu va fi însă înăbușit, numai așa ne explicăm de ce contemporanii au văzut în Mihai Viteazul înfăptuitorul primei Uniri, la 1600, un *Restitutor Daciae*...

Actul istoric al Marii Uniri, premers, cu secole, de ideile culturale ale umanismului românesc, își dovedește încă o dată temeinicia și organicitatea spirituală...

Mai întâi a fost acea DACIA ANTIQUA a magilor zalmoxieni și regilor daci, locuită de o populație traco-getică, ale cărei hotare atingeau Balcanii și prin care – vezi „*Memento mori*” de Eminescu – Dunărea curgea nu ca o graniță, ci ca un fluviu interior. O *Dacie solară*, cufundată în legendele și mitologia unei străvechimi multimilenare. O Dacie contemporană cu vestita Heladă, furnizând acesteia prototipul unor personaje mitologice și epopeice celebre, ba chiar eroi asimilați, apoi, de cultura mediteraneană (Dionisos, Orfeu, Achile, Medeea...). O Dacie care avu norocul să-l nască pe Zalmoxis, ferventul discipol al școlii pitagoreice și care, din rege și mare preot, devine însăși expresia unei religii de transcendență, peste care, mai târziu, creștinismul se va altoi firesc (v. *Dumnezeu s-a născut în exil*, de Horia Vintilă). În ampla sa viziune epopeică, Eminescu vedea Dacia zalmoxiană între marile civilizații ale omenirii.

Mai apoi, în zorii culturi scrise medievale, s-a ivit *conștiința latinității și unității poporului* de pe ambele versante ale Carpaților, pe care o întâlnim în tot secolul al XVII-lea românesc (Varlaam, Udriște Năsturel, Dosoftei, Simion Ștefan, Nicolae Milescu). Grigore Ureche afirma răspicat, fără să-și dea seama că va lansa un *poncif* pentru câteva sute de ani, că „*Românii câți se află lăcuitori în Țara Ungurească și la Ardeal și la Maramuroșu, de la un loc sunt cu moldovenii și toți de la Râm se trag.*” Ideea este reluată de Miron Costin în stihurile așezate în fruntea *Letopiseșului* său și dezvoltată, apoi, pe o bază de argumente istorice, lingvistice, etnografice și folclorice, în „*De neamul moldovenilor...*” Erudiție vastă pe care abia Cantemir o egalează cu „*Hronicul vechimei a româno-moldo-vlahilor*”.

Astfel de idei și cărți circulau în întreg spațiul românesc fără a ține cont de acele granițe vremelnice impuse de cancelarii aulice europene. Stolnicul Constantin Cantacuzino, care studiasse la Padova, utiliza,

bunăoară, în manuscris, „HUNGARIA” lui Nicolaus Olahus, marele umanist european din secolul al XVI-lea (aflat în corespondență cu celebrul Erasmus de Rotterdam), pentru ideile sale valoroase privind *originea, unitatea de limbă și teritoriu* a dacilor romanizați...

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, corifeii *Școlii Ardelene* au făcut din aceste idei un adevărat program de luptă politică și nu e întâmplător faptul că un cărturar precum Ion Breazu a considerat, mai târziu, literatura Transilvaniei o adevărată școală de înalt patriotism și pedagogie națională.

Vom regăsi aceste idei, colorate de un militantism aparte, apoi, în programul *mesianicilor romantici*, adică în plină epocă unionistă (Kogălniceanu, Bălcescu, Russo, Alecsandri, Bolliac, Barițiu, Andrei Mureșanu, Alexandrescu, Bolintineanu, Heliade...). Dar și în piesele de teatru ale unui Aricescu sau Pascaly...

Evocând această unire de simțire și cuget, N. Iorga aprecia:

„Noi am făcut Unirea de la 1859, dar Unirea artistică și literară o făcusem încă din sec. XVI-lea, după cum Unirea cu Ardealul sub formă culturală și artistică era făcută după vremea lui Brâncoveanu, și de aceea Unirea definitivă este așezată pe baze atât de solide...”

Unirea din 1859 a constituit, pe de o parte, temelul României moderne, punând bazele independenței de stat, iar pe de altă parte, ea a fost treapta necesară, logică și de neînlocuit în devenirea unității noastre statale.

„Când s-a ales Cuza domn – scria Alexandru Papiu-Ilarian, la 1860 - entuziasmul, la românii Transilvaniei, era poate mai mare decât în Principate.”

De aceea nu trebuie să mire pe nimeni faptul că mulți cărturari iluștri au văzut în Transilvania drept *leagănul românismului ...*

„Lampadoforii” UNIRII vin din negura veacurilor și se întrupează în contemporanii epocii, într-o vreme când îndemnul *„prin unitate culturală – la unitatea politică”* domina momentul înălțător al luptei comune.

Un rol imens a revenit, în epocă, presei, societăților culturale și, desigur, scriitorilor (O.Goga, G.Coșbuc, Onisifor Ghibu, Șt.O.Iosif, I.Agârbiceanu, Il.Chendi, O.C.Tăslăuanu, Emil Isac, Ioan Lupaș, Vasile Voiculescu, Șt.I.Nenițescu, Eugeniu Speranța, Mircea Rădulescu, Corneliu Moldoveanu, D.Nanu, Al.Vlahuță), mulți din aceștia neprecupețindu-și viața pe câmpul de bătaie (sau scâpând ca mutilați de război: Perpessicius, Camil Petrescu, Eugen Goga, Ion Trivale, Mihail Săulescu, Alexe Mateevici, Ion Gorun, Const.T.Stoika)...

În 1891 se înființa, la București, la 24 ianuarie, *„Liga pentru unitatea culturală a românilor”*, care număra, printre membrii ei marcați (Barbu Delavrancea, N.Iorga, Al.Odobescu, I.L.Caragiale, G.Coșbuc, V.A.Urechea, A.D.Xenopol, Spiru Haret, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Victor Babeș...) nume de rezonanță în cultura română, militând pentru cauza „românismului”, a unității sale de simțire și cuget, la loc de cinste putându-se aminti prețuirea față de cei care, la 1892, lansau, cu prilejul centenarului, acțiunea *„MEMORANDUMULUI”...*

În toilul precipitării evenimentelor și intensificării luptei pentru cauza națională, *„Liga pentru unitatea culturală a românilor”* va deveni, în 1914, *„Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor”*, sub președinția lui Vasile Lucaci și B.Șt.Delavrancea, având ca secretar general pe N.Iorga. În acest fel, s-a ajuns la concluzia că o *unitate culturală* fără o *unitate politică* nu are nici o cheazășie...

Într-un apel din 15 iunie 1915, semnat, printre alții, și de O. Goga, și publicat în ziarul „EPOCA”, condus de N. Filipescu, se afirma:

„Ideea unității politice a neamului românesc, propagată de noi ani de-a rândul în ziarele din Ardeal, ne călăuzește și acum, când credem că a sosit ceasul să se împlinească visul atâtor generații. Această credință ne-a îndemnat să trecem munții ca să ne putem pune în serviciul operei de dezrobire a pământului care ne cheamă. Îndeplinim această datorie cu condeii până în clipa când conștiința țării ne va da prilejul să luăm arma în mână...”

Alături de „Epoca” și „Tribuna”, „LUCEAFĂRUL”, bunăoară, polariza, de la începutul secolului, în jurul ideii de unitate națională, o seamă de publiciști, istorici și scriitori, revista devenind „un simbol al unității românești” (N. Iorga).

Între conștiințele epocii, luptând sub steagul bătliei pentru *Marea Unire*, **OCTAVIAN GOGA** joacă un rol considerabil.

De la pamfletele din „Însemnările unui călător” (1911) până la „Strigăte în pustiu” (1915), de la volumul „Din umbra zidurilor” (1913) până la „Cântece fără țară” (1916), spiritul lui Goga se dovedește de un militantism robust, tranșant, ațintit către steaua polară a idealului național. Poetul e, totodată, și un gazetar de fulminantă expresie politică, la gazeta „Țara”.

Îndemnurile poetului sunt vii, urgente, protestatate și mesianice:

„Acolo-n hora vijeliei crunte
E clocotul visării noastre sânte!
Veniți, Români! Porniți-vă spre munte,
V-arate drumul morții din morminte.
Și nu uitați a veacurilor carte,
Veniți, veniți!... Căci adevăr zic vouă:
«Ori vă mutați hotarul mai departe,
Ori veți muri cu trupul frânt în două...»”

(Latinitatea strigă din tranșee)

Un poem ca „**Treceți, batalioane române, Carpați!**” a devenit imnul mobilizator al epocii, pentru cei ce au reeditat drumul lui Mihai Viteazul în Transilvania!

Despre „plebiscitul Ardealului”, Goga va afirma: „Adunarea de la Alba Iulia, ca și victoriile de la Mărăști și Mărășești, este unul din punctele culminante ale conștiinței cu care poporul nostru, în vâltoarea unei conflagrații universale, și-a afirmat misiunea sa istorică...”

Însăși poezia lui Goga, atât de organic legată de realitățile satului românesc ardelean și de idealurile naționale, „va amuți” după 1918, în mod semnificativ...

Înflăcărata oratorie parlamentară a lui **Delavrancea** pe tema problemei naționale și a chestiunii țărănești, a unității de neam, vibrează, de asemenea, profund în conștiința epocii. Autorul celebrului discurs „*Patrie și patriotism*” considera Carpații drept șira spinării a unei etnii întinse de o parte și de alta a lor... Este *ideea-forță* pe care o exprima, la 1867, **Bogdan Petriceicu Hașdeu**, entuziast luptător pentru unirea și consolidarea Principatelor, preconizând apoi unirea românilor de pe ambele versante ale Carpaților!

El vorbea de „**UNIREA CEA MICĂ**”, realizată deja între ambele țarmuri ale Milcovului, dar și de „**UNIREA CEA MARE** de realizat de acum înainte între toate pâraiele ce trebuie să se verse în oceanul românesc, între toate acordurile, fără care nu se poate armoniza hora noastră națională, între toate pietricelele, câte sunt necesare pentru a reconstitui anticul mozaic: **DACIA LUI TRAIAN!**”

Revistele lui B. P. Hașdeu („*Traian*”, „*Columna lui Traian*”, „*Noua Revistă Română*”) erau atât de preocupate de problemele transilvane, combătând dualismul austro-ungar și proslăvind mișcarea memorandistă. Hașdeu cultiva relații cordiale, chiar amicale cu mulți din marii cărturari de peste munți (Barițiu, Al. Papiu Ilarian, Iosif Vulcan).

Drumuri mai temeinice în Ardeal și Banat va face, însă, **Nicolae Iorga**, nu ca un turist avid de pitoresc, ci ca un savant meticulos, iscoditor, sistematizant (v. „*Neamul românesc din Ardeal și Țara Ungurească la 1906*”).

La Brașov, Sibiu, Alba-Iulia, în Țara Bârsei sau în Țara Oltului, în Ținutul Orăștiei sau în Țara Hațegului, în Banat sau în Apuseni – pretutindeni Iorga vede „urmele” și „însemnele” unei spiritualități străvechi și permanente, ale unei etnii, în ipostazele ei temporal-istorice. Toate informațiile ce le culege, fie că sunt de ordin geografic, istoric, etnografic sau antropologic, converg către ideea cardinală a *unității neamului românesc*.

Ca și Eminescu, Iorga va vedea în națiuni anume entități „organice” față de cele „artificiale” care sunt imperiile (v. prelegerile din „*Evoluția ideii de libertate*”)...

Se cuvin amintite aici și operele sadoveniene, de mai târziu, despre locuri și oameni din Transilvania, dar mai ales povestirile sale despre moșii lui Horea și Avram Iancu...

Războiul și Unirea cea Mare, evenimente atât de organic legate între ele, au mobilizat, în ideea surselor de inspirație, nu numai o parte din conștiințele artistice ale epocii (**Vlahuță, Coșbuc, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Șt. I. Nenițescu, Emil Isac, D. Nanu, V. Voiculescu, Liviu Rebreanu...**), ba chiar un detașament de autori contemporani, hotărâți a lumina din unghiuri diferite semnificațiile majore și sensul cu valoare de simbol național al Marii Uniri.

Petru Vintilă, bunăoară, evocă în „*Prima oră a dimineții*” (o piesă ce face parte dintr-o mai amplă frescă istorică) mesajul memorandiștilor transmis din generație în generație, ca un legat spiritual, moral, istoric. Eroii săi (cei trei frați) se reîntâlnesc la Marea adunare din „Câmpul lui Horea” sub semnul unor convingeri comune și al unui asumant ideal național. E ceea ce va simți și Horațiu Apolzan din „*Duminica Mare*”, romanul lui **Doru Munteanu**. Într-un roman, tipărit nu de mult, semnat de **Traian Olteanu** („*Muntele și piatra*”) răzbate același eroism popular, dar și ideea de Unire, dimensiuni ce au animat epoca și momentul istoric.

Însă, cel mai grav în registrul evocărilor istorice, se dovedește poetul **Ioan Alexandru**. Tema fundamentală a „*Imnurilor*” sale (ca și a eseurilor din „*Jubirea de patrie*”) rămâne glorificarea patriei, pe dimensiunile spiritualității, arhaicității și perenității matricei autohtone. Ca și impresionanta frescă realizată de scriitorul clujean **Constantin Zărnescu**, *Ziua Zilelor. 1 Decembrie 1918*, o amplă restituire a adevărului istoric, în registrul unei diegeze pline de poezie epică și de înțelesuri din cele mai profunde privind identitatea neamului românesc în contextul european al legitimității geo-istorice.

Un fel de „*fenomenologie a spiritualității românești*” (v. romanele lui Mihail Diaconescu) în registrul unor tulburătoare reverberații lirice.

1600, 1859 și 1918 constituie piatra triunghiulară, *cheia de boltă* a destinului românesc. E o creștere firească, o împlinire normală, o rotunjire legitimă a ceea ce azi numim *ireductibilul* național.

Ceea ce veacuri întregi a constituit o lăuntrică năzuință este azi, pentru eternitate, o certitudine și, deopotrivă, o mare iubire.

Vorba poetului **Ion Mircea**, de la Sibiu, ale cărui versuri capătă o genialitate constelată în volumul *Copacul cu 10.000 de imagini*:

„*Legea morală în noi
și Alba-Iulia deasupra noastră.*”

prof. dr. ZENOVIE CÂRLUGEA